

Letterzetter

De toekomst van de fijnspar

Wat moet ik doen met mijn fijnsparopstanden?

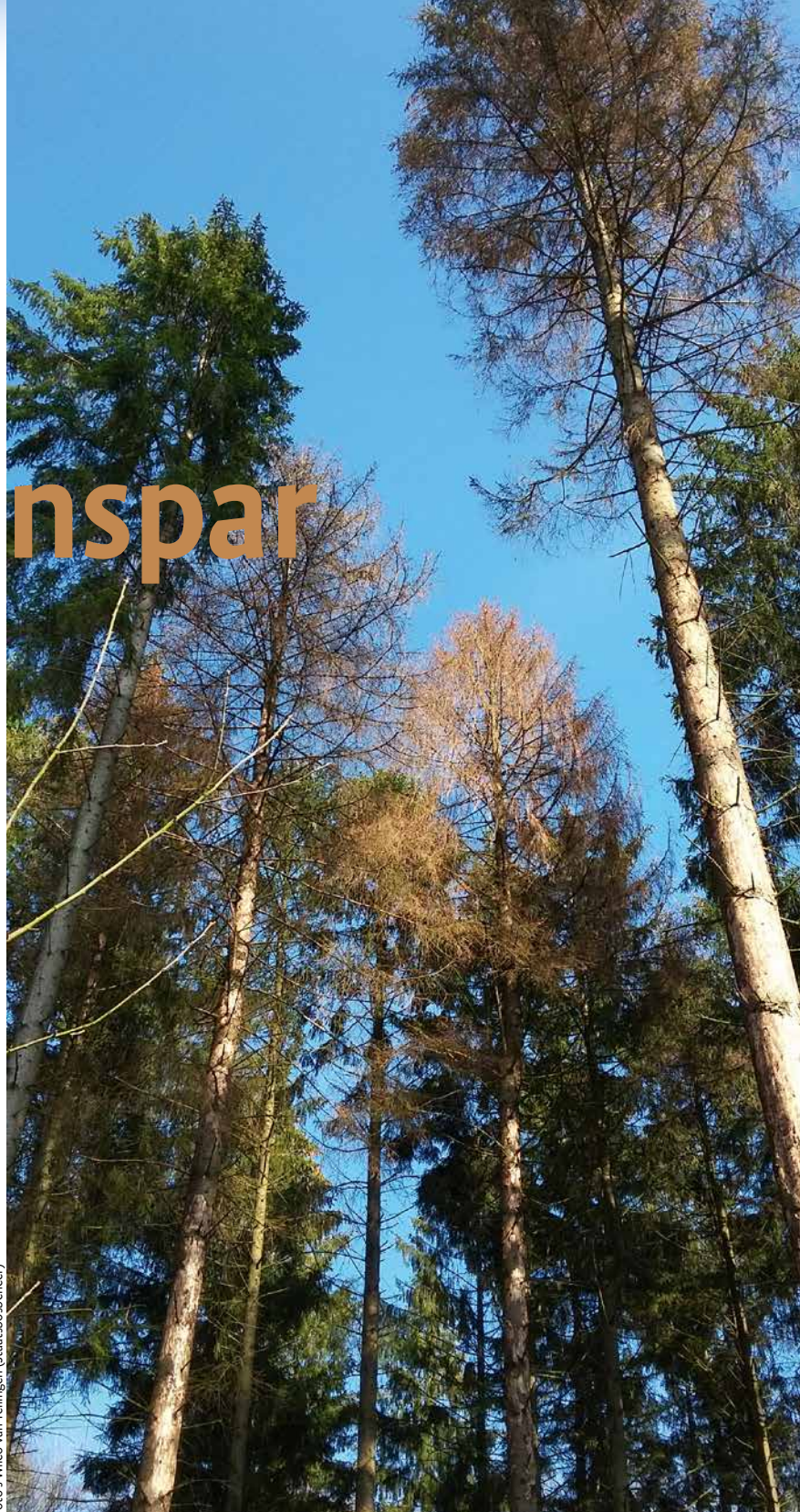
Het gaat slecht met de fijnspar. De omstandigheden voor de fijnspar waren in Nederland al niet optimaal vanwege de gebrekkige vochtvoorziening en het ontbreken van koude winters. Maar door de warmere en drogere zomers van de afgelopen jaren is het merendeel van de groeiplaatsen kwalitatief ernstig onder druk komen te staan. Verzwakte bomen zijn vatbaarder voor de letterzetter, die massaal toeslaat. In dit artikel geven wij beheeropties voor de omgang met de fijnspar.

— Anne Reichgelt (Stichting Probos / Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren) en Ronald Sinke (Staatsbosbeheer)

> Verzwakte fijnsparren zijn niet meer in staat de aanvallen van de letterzetter (*Ips typographus*) af te weren. De letterzetter is onderdeel van het bosecosysteem en nagenoeg overal aanwezig in het Nederlandse bos. Het is een bastkever met twee generaties en tussengeneraties per jaar, waardoor hij snel kan uitgroeien tot een plaag. De letterzetter is 4-5,5 mm groot. Maar de kans is klein dat u het kevertje tegenkomt. U kunt de aantasting het beste herkennen aan boormeel dat op de schors van de stamvoet ligt. Daarnaast kunt u letten op invlieg- en uitvlieggaten (zie foto's).

Ontwikkelingscyclus

Na een storm of droge periode zijn er door het grotere aanbod van verzwakte bomen meer letterzetteren. Plagen van de letterzetter duren normaal gesproken drie tot zes jaar. In het eerste jaar worden vooral uitgebroken stamdelen of verdroogde en omgewaaide bomen gekoloniseerd. In het tweede jaar worden vooral de liggende en staande verzwakte bomen gekoloniseerd. In het daaropvolgend jaar worden de staande verzwakte bomen gekoloniseerd. Door de ontwikkeling van

foto's Wilco van Tellingen (Staatsbosbeheer)

een grotere populatie natuurlijke vijanden zakt de populatie letterzetter doorgaans in het vierde jaar in. Na ongeveer zes jaar is de plaag in meeste gevallen voorbij.

Het is de vraag of dit nu ook zo verloopt bij groot-schalige verzwakking van fijnspar. Bij ongunstige weersomstandigheden voor de letterzetter, zoals kou en regen, stort de plaag eerder in. Bij hele heftige aantastingen zoals momenteel gaande zijn, is de verwachting dat slechts een beperkt deel van de populatie fijnspar in Nederland overleeft. De tijd zal het leren.

Beheeropties

Nu is de vraag wat te doen met kwijnende fijnsparopstanden. De wetgever ontslaat de beheerder niet van de herplantplicht, ook al is de opstand door een ziekte of plaag gestorven. Op de wat rijkere zandgronden zal in het aftakelend fijnsparbos geleidelijk natuurlijke verjonging ontstaan van fijnspar en andere soorten, mits de wilddruk niet te hoog is en er voldoende zaadbronnen aanwezig zijn. Zorg ervoor dat tussen de fijnsparverjonging voldoende andere soorten mee kunnen groeien zodat bij de eerste dunningen gestuurd kan worden naar een gemengd bos.

Foto linksonder: Op de stamvoet van fijnspar kan aantasting door de letterzetter herkend worden aan boormeel dat op de schors ligt.

Foto onder: de typische gangen waaraan de letterzetter zijn naam dankt

Op de armere zandgronden kan natuurlijke verjonging gestimuleerd worden door bodemverwonding, maar ook door aan te planten.

Stuur ook aan op een gemengde opstand van andere boomsoorten waardoor het geheel minder vatbaar is voor klimaatverandering. Denk dan aan grove den, eik of berk in groepjes op de wat grotere open plekken of douglas, thuja met berk, beuk of esdoorn op plekken waar nog bosmicroklimaat aanwezig is in bossen met een productiedoelstelling. Het geheel is afhankelijk van de groeiplaats en doelstelling. Is het fijnsparbos nog niet aangetast en is het een monocultuur, plant dan toch vast wat schaduwsoorten zoals esdoorn, linde of beuk in groepjes aan in de onderetage. Als er gezonde schermboomen fijnspar gespaard kunnen worden, maak daar dan altijd gebruik van in verband met het bosmicroklimaat. Dus tijdig beginnen met verjonging, in groepen of individueel, kan eventuele toekomstige problemen voorkomen. Afhankelijk van de doelstelling die de beheerder heeft met zijn bos, zijn er vervolgens twee opties wat te doen met het hout. Met een ecologische doelstelling kan het dode hout blijven staan of liggen vanwege de grote waarde ervan voor de biodiversiteit. De plaagdruk voor de buren wordt nauwelijks verhoogd, omdat de letterzetter niet meer aanwezig is op het dode hout. Op de Europees inheemse fijnspar komen 24 keversoorten voor die alleen maar voorkomen in dood hout van fijnspar. Daarnaast is dode fijnspar ook nog eens interessant voor 206 keversoorten die niet alleen op fijnspar voorkomen.

Met een houtproductiedoelstelling is het te proberen om het niet aangetaste hout op stam te verkopen. Het is belangrijk om eventuele houtkap van tevoren te plannen zodat ook het kostenaspect bekend is. Er moet een bestemming zijn en alles moet meteen gekapt en afgevoerd worden. Dit is van belang omdat de houtmarkt op dit moment wordt overspoeld door fijnspar uit Duitsland. Daar kampen ze met dezelfde problematiek als in Nederland, waardoor de houtprijzen van fijnspar laag zijn.

Communicatie

Het zal u niet ontgaan zijn dat er in de media regelmatig aandacht was voor kaalkap en vooral ook de onwenselijkheid daarvan. Dat is een extra reden om zorgvuldig om te gaan met het omvormen van fijnsparopstanden en de communicatie eromheen. Wanneer de afwegingen helder op papier staan en toegelicht worden op een informatieavond, zullen de meeste mensen de redenerlijn waarschijnlijk wel kunnen volgen.

De problemen met de fijnspar, maar ook met de lariks en de es, wijzen ons er weer eens extra op dat we in Nederland moeten werken aan toekomstbestendige bossen. Het benadrukt de noodzaak om in kwetsbare monoculturen vroegtijdig de ontwikkeling richting gemengd bos in te zetten door het stimuleren van natuurlijke verjonging en waar nodig door aanplant. In het kader van klimaatslim bosbeheer zal dit de komende jaren hoog op de agenda staan.<

anne.reichgelt@probos.nl

Het praktijkadvies fijnspar vindt u op www.vbne.nl